

Værdisemiotik - tegnenes samfundsliv hos Barthes og Baudrillard

Peter Borum

Fra bogen:

Anders Esmark, Carsten Bagge Lausten og Niels Åkerstrøm Andersen (red.)
Poststrukturalistiske analysestrategier
1. udgave 2005, Kapitel 2

Værdisemiotik
- tegnenes samfundsliv hos Barthes og Baudrillard

Peter Borum

Fra bogen:

Poststrukturalistiske analysestrategier

Anders Esmark, Carsten Bagge Lausten og Niels Åkerstrøm Andersen (red.)

1. udgave 2005, Kapitel 2

E-bogskapitlet er udgivet i 2014

© Roskilde Universitetsforlag 2005

Sats: Lene Concha Paz

Omslag: Torben Lundsted

Illustration: Lucio Fontana (GC 65T66 - gengivet med tilladelse af Fondazione Lucio Fontana)

E-bogsproduktion: PHI Business Solutions Ltd. (Chandigarh, India)

ISBN e-bog kapitel: 978-87-7867-445-6

ISBN for bogen:

ISBN e-bog: 978-87-7867-431-9

ISBN trykt udgave: 978-87-7867-173-8

Samfundslitteratur
Rosenørns Allé 9
1970 Frederiksberg C
slforlagene@samfundslitteratur.dk
www.samfundslitteratur.dk

Alle rettigheder forbeholdes.

Kopiering fra denne bog må kun finde sted på institutioner, der har indgået aftale med COPY-DAN, og kun inden for de i aftalen nævnte rammer. Undtaget herfra er korte uddrag til anmeldelse.

Værdisemiotik

– tegnenes samfundsliv hos Barthes og Baudrillard

Semiotik og struktur

Roland Barthes og Jean Baudrillard udgør en hel tradition for sig inden for semiotikken i bredeste forstand. Man plejer at sige, at den moderne videnskab om tegn og betydning har en dobbelt oprindelse: dels hos den amerikanske filosof Charles Sanders Peirce og dels hos den strukturelle sprogvidenskabs fædre, især schweizeren Ferdinand de Saussure. Peirce koncentrerede sig om selve tegnforholdet, altså at “noget for nogen står for noget andet, i en vis henseende eller egenskab” (Peirce 1994: 94)¹, som det hedder i den mest berømte af hans definitioner. Det hænger ikke mindst sammen med Peirces erkendelsesteoretiske orientering. Han ville undersøge, hvordan verden har betydning for os, og hvorledes vi erkender den gennem betydningen. Saussures arbejde var derimod koncentreret om strukturer snarere end om tegnforhold. Selv hans definition af sprogtegnet tjener i den sammenhæng, hvor den optræder, til at isolere det sproglige udtryks struktur, så denne kan studeres. Imidlertid erklærede han, at sprogvidenskab kun var en del af en mere omfattende tegnavidenskab, *semiologien*, der skulle studere tegnenes liv i samfundet.

Semiotikkens to oprindelser afspejler i et vist omfang dens to sider. På den ene side anskuer semiotikken nemlig genstande og praksisser som tegn. Dette gælder naturligvis for genstande, der selv gør opmærksom på deres tegnstatus – som vejrhanen, der fortæller, hvad vej vinden blæser, eller trafiklyset, der advarer og beordrer. Men det gælder også, når dette ikke umiddelbart er tilfældet. Ud over at have en funktion og en æstetisk udformning kan møbler fx give tegn om økonomisk formåen eller socialt tilhørsforhold. Eller en fodboldkamp kan

1. Alle artiklens citater er oversat af forfatteren.

symbolisere en national strid, ligesom begivenheder i landevejscykling ofte henviser til tidligere udgaver af et løb. Også tegn, der præsenterer sig som tegn, kan imidlertid have niveauer, der ikke umiddelbart skilter med deres tegnstatus. I Danmark har IKEA's logo fx i mange år været holdt i rødt og hvidt, inden firmaet turde overgå til de svenske farver gult og blå, som logoet ellers havde i andre lande, og som vel skal give tegn om "skandinavisk enkelhed", "nordisk funktionalitet" m.m.

Men søger semiotikken altså på den ene side at identificere det tegnmæssige ved tingene, så prøver den på den anden side at bestemme strukturen af de tegn, den måtte finde. Den strukturelle analyse anskuer et givet felt (eller del-felt) som en solidarisk helhed. Helheden eller strukturen er inddelt – eller rettere differentieret – i et antal dele eller pladser. Dens elementer får nu deres strukturelle værdi eller deres betydning fra den plads, de indtager; strukturelt kommer pladsen før det element, der indtager den. Pladserne, som altså forlener elementerne med betydning, er kun bestemt ud fra hinanden. De udgør et system af kvalitative forskelle, hvor det er pladsernes indbyrdes forhold, eller om man vil forskel, som definerer dem.

Samtidig er en strukturel analyse også en betydningsanalyse, en semiotisk analyse – der findes betydningsanalyser, som ikke er strukturelle, men ikke strukturelle analyser, som ikke er semiotiske. Det er ikke kun et spørgsmål om at sige, at elementerne får betydning ved at indtage pladser af en vis, indbyrdes defineret værdi (det strukturelle værdiforhold). Det er også et spørgsmål om, at en strukturel analyse forbinder flere rækker af elementer, flere strukturer, som står i et bestemt forhold til hinanden, nemlig et betydende forhold (meningsforhold).

Der er altså to betydningsforhold på færde, og værdiforholdet er ikke det samme som meningsforholdet. Elementerne får først betydning fra den struktur, der definerer dem. Dette er værdiforholdet, som tillader elementerne at danne en udtryksstruktur, der igen kan henviser til en indholdsstruktur – og denne henvisning er så meningsforholdet. Et eksempel: lydene |b|, ||| og |å| får hver især betydning (værdi) fra det danske fonem- eller lydssystem. De kombineres til ordet "blå" i overensstemmelse med det danske morfemsystem, altså ifølge reglerne for lydenes kombination til orddele (alle kombinationer ikke mulige: ordene "rlå", "btå" og "blj" kan fx ikke dannes på dansk). Betydningen (meningen) af "blå" fremgår nu af et indholdssystem, der strukturerer farvespektret i bl.a. (værdierne) /grøn/, /blå/ og /grå/.

En strukturel analyse antager altså, at et givet element får betydning (værdi)